

СОЦІОЛОГІЧНА ПУБЛІЦИСТИКА

УДК 316.4

ЮРІЙ САЄНКО (1936–2016)

доктор економічних наук, професор, Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки 2014 року, завідувач відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАНУ від 1998 до 2015 року, Київ

ЮЛІЙ БОРОДЯНСЬКИЙ,

кандидат фізико-математичних наук у галузі теорії алфавітних операторів, з 1961 до 2000 року — співробітник Інституту кібернетики ім.В.М.Глушкова, Київ

Вирішальний іспит людства

*Я бачу минуле, яке не минає.
Я бачу майбутнє, якого не ждуть.*

Тарас Шевченко

Вступ — попередження

Чи не вперше в історії людства утворилася ситуація, коли майже невідома країна, яка десь на маргінесі геополітичної мапи світу асоціювалася з частиною пострадянського “рашен”, раптово, за лічені тижні увірвалася у самісінький центр застabilізованого стану демократичної цивілізації.

Збалансований після розпаду Радянського Союзу “світовий порядок” на хиткому ґрунті ядерного паритету Росії та країн, належних до НАТО, але залежних значною мірою від російського нафто-газового капіталу, був приголомшений неочікуваною на початку XXI століття безвідповідальною витівкою “сборителя славянских земель” В.Путіна. Численні публікації у провідних світових ЗМІ, виступи світових лідерів на форумах найвищого

© Ю.Бородянський, 2018

© Ю.Саєнко, 2018

рівня, включно з ООН, сповнені “стурбованості” стосовно розвитку подій на Сході України. Прийшов час світовій спільноті отямитися від перманентної “стурбованості” варварськими витівками Росії. Їхня суть не локальна — їхня суть глобальна. Росія ставить світ на межу Третьої світової війни. Світова спільнота має вдатися до рішучого гасіння іскор всесвітньої пожежі.

Необхідно зазначити багато чинників цієї ситуації, про які йдеться як у заявах світових лідерів, так і в аналізі багатьох політтехнологів — фахівців з міжнародного права та геополітичних питань.

Разом із тим, аналізуючи геополітичні інтереси та прагнення окремих світових держав — “супергравців” на “шахівниці людства”, як політики, так і аналітики, експерти всіх рівнів, абсолютно ігнорують “*позаземний чинник*” впливу на об’єктивні глобальні процеси розвитку нашої цивілізації. Надто необачно і навіть згубно ігнорувати “позаземний чинник”, який безумовно, але поза нашою свідомістю впливає на об’єктивні процеси в нашій цивілізації, які є в певному сенсі проявом — відображенням загальних космічних процесів не тільки поза нашою планетою, але й, імовірно, поза межами нашого Всесвіту. Історія людства знає низку таких “позаземних втручань” у наше життя в біфуркаційні моменти. Наведемо лише два незаперечні — Ісус Христос та Жанна д’Арк.

Незалежно від оцінки цієї гіпотези ставлення до Землі як до замкненої інформаційної системи без урахування того, що наш інформаційний простір є складовою космічного інформаційного простору, має призвести до хибних висновків з аналізу глобальних земних процесів.

Розглядаючи тенденції та етапи розвитку нашої цивілізації, автори з позицій креаціонізму понад чотири роки тому у праці “Криза зміни цивілізаційної технології”¹ аргументували припущення, що людство впритул підійшло до чергового цивілізаційного стрибка, який неминуче має призвести до глобальних потрясінь. І нинішні події в Україні підтверджують очікування грізного прологу загальної кризи, що нависла над людством.

Вважаємо своїм обов’язком ще раз звернути увагу на небезпеку, що насувається, виходячи не з суто геополітичних засад, а з гносеологічних позицій стосовно виникнення й розвитку нашої цивілізації, та використовуємо як аргументи ключові моменти аналізу, що наведені у згаданій праці.

Діалектика розвитку нашої цивілізації

Етапи цивілізаційного розвитку — це завжди еволюційно-стрибкоподібний процес. В окремих царинах життєдіяльності людської спільноти рано чи пізно настає насичення певної якості, й тоді еволюційний процес розвитку цієї царини переривається — відбувається стрибок.

Коли стрибок відбувається в окремій (не ключовій), не вирішальній сфері соціуму, то все проходить без суттєвих потрясінь для суспільства загалом. У протилежному випадку настає криза.

¹ Бородянський, Ю.М., Саєнко, Ю.І. (2010). Криза зміни цивілізаційної технології. Універсум, 7–8, с. 4–8.

Стрибки — кризова іманентна особливість нашого буття. Доки окремі соціуми та країни були відносно замкнутими (ізольованими), стрибки-кризи мали локальний характер. Зі зростанням рівня інтеграції соціумів кризи набувають глобального характеру та масштабності.

Людство пройшло крізь безліч випробувань та криз. Маємо виокремити певні “перехідні”, *цивілізаційні кризи*, коли наша цивілізація змінювала свою “домінантну”, визначальну *цивілізаційну технологію*:

- від первісної — “родової” до “примітивно-експлуататорської” — рабовласницької;
- від рабовласницької до феодальної;
- від феодальної до капіталістичної.

Ці переходи відбувалися за ситуацій криз та потрясінь.

Глобальні цивілізаційні кризи — це *переходи до нових технологічних епох*. Зі зміною технологічної епохи неминуче відбувається зміна як форми власності на засоби реалізації технології, так і соціально-політичної формації. Тобто це наслідки технологічної трансформації, а не причина.

Ми акцентуємо увагу на зміні “*визначальної технології*” як першопричині епохальних змін, що змінюють суспільний устрій. Людство пройшло через такі визначальні технології:

- при родовому суспільному устрої — “збирання” та полювання членів роду як визначальна технологія епохи;
- при рабовласницькому устрої — рабовласництво, яке забезпечує існування членів суспільства — “вільних людей” (раби не є членами суспільства, вони лише “засоби виробництва”);
- при феодализмі — землеробство та кустарництво;
- при капіталізмі — промисловість.

Зміни технологічних епох завжди супроводжуються кризовими явищами і значними потрясіннями в ім’я нового, яке зароджується в старому, викликаючи несприйняття та спротив — чим ближче до “стрибка”, тим більший тиск нового та спротив старого.

При цьому стрибок завжди супроводжується втратами, жертвами, тривалими наслідками — чим глобальніший стрибок, тим більше втрат і жертв. Останнє потрясіння минулого століття обійшлося людству у понад сто мільйонів жертв.

Самі епохи змінюються теж не “суто еволюційно” — вони проходять певні етапи розвитку, між якими відбуваються “внутрішньо-епохальні” кризи. Наприклад, згадана вище Друга світова війна була не зміною технологічної епохи, а “лише” переходом між двома стадіями капіталістичної формації. До речі, це довело помилковість сподівань про можливість заміни капіталістичного устрою комуністичним в умовах збереження вирішальної цивілізаційної технології — промисловості.

Отже, марно плекати ілюзорну надію, що майбутній цивілізаційний перехід, який уже “на порозі”, відбудеться якимось сам собою, без світових потрясінь.

Висновок — суспільний устрій, як і форма власності на засоби виробництва, є похідним від визначальної технології епохи.

Глобалізація людства

Виокремимо ще одну “класифікаційну шкалу”, що йде паралельно цивілізаційним технологічним стрибкам, — *глобалізацію людської спільноти*.

Хоч як це тривіально, але весь шлях нашої цивілізації — це шлях глобалізації людства. Шлях від дрібних, територіально відокремлених, а тому дійсно незалежних суспільств до єдиного загальнолюдського суспільства.

Історія, щоправда, знає череду “глобалізаторів”, які намагалися “об’єднати” людство суцільною тиранією, а не за технологічним принципом — Олександр Македонський, Чингісхан, Наполеон, Гітлер, Сталін.

З кожним цивілізаційним стрибком відбувався стрибок збільшення людських соціумів та рівня комунікацій як усередині соціумів, так і між ними.

Ще одним чинником підвищення рівня глобалізації сучасних кризових явищ є об’єктивний процес асоціювання (об’єднання) держав з метою підвищення колективної життєздатності та безпеки.

Щодо глобального майбутнього людства бачимо велику кількість “пророцтв” у фантастів, філософів, у релігійних догмах — передбачень доби “загального благоденства”. Та й “пророки” комунізму нічого оригінального не винайшли.

Людство стає дедалі тіснішим, держави дедалі більше пов’язані між собою завдяки зростанню народонаселення, стрімкому розвитку транспортних засобів та комунікацій і, як наслідок — освоєння раніше незаселених територій. Одночасно з цим удосконалювалися засоби військово-політичного й економічного тиску на “сусідів”.

Глобалізація — це тисячолітній процес збільшення соціумів від роду, племені, держави, союзу (асоціації) держав до “унітарного” людства як “граничної форми” людської спільноти.

Як мінімізувати жертви при цьому переході, якщо абсолютно зрозуміло, що “екстраполяція жертвоприношення” в наступному етапному переході призведе людство до знищення. Згадаймо песимістичне попередження А.Айнштайна: “Якщо Третя світова війна буде ядерною, то в Четвертій людство буде воювати дрючками”.

Наступний висновок: історія нашої цивілізації — це шлях від відокремлених суспільств до єдиного загальнолюдського суспільства.

Особливості “моменту”

На порозі нової цивілізаційної кризи, перед якою ми стоїмо, задля уникнення катастрофи людство має надзвичайно швидко розв’язати декілька глобальних проблем.

Останніми десятиліттями, починаючи з праці американського філософа і соціолога Данієля Бела “Прийдешнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування” (1973), обговорюються проблеми переходу нашої цивілізації з *індустріальної* епохи в *постіндустріальну*.

При цьому важливо звернути увагу на *дві принципові відмінності* цього переходу від всіх попередніх.

1. Людство підійшло до межі, коли постіндустріальна інформаційна технологія ставить руба питання про *загальну глобалізацію в єдиний соціум*.

2. Якщо всі попередні цивілізаційні кризи знаменували зміни визначальних *матеріальних* технологій, то сучасна криза знаменує вихід на першу позицію інформаційної *нематеріальної* технології. Отже, людство мусить змінити “вектор” подальшого розвитку цивілізації.

Економіка розвинених держав фактично вже після Другої світової війни почала перетворюватися на транснаціональну, тобто почала торувати шлях до загального об'єднання, на заваді якому стоїть державна роз'єднаність людства. Створення Європейського Союзу стало “проривним” кроком до об'єднання в єдиний соціум.

З іншого боку, інформаційні технології навіть на сучасному “стартовому” рівні вже не “визнають” ніяких “суверенітетів”, для них не існує жодних перепон, принаймні між розвиненими країнами й тими, що розвиваються. Інтернет, індивідуальний глобальний зв'язок (поки що телефонний, “Skype” тощо) не визнають кордонів — забезпечують інформаційне спілкування мільярдів (!) пересічних громадян у будь-яких куточках Землі. Наша планета з позицій швидкості, загальної доступності та обсягів інформаційно-комунікаційних зв'язків “стиснулася” до розмірів “духовно-інтелектуального хутора”. Інтернет та англійський інформаційний сленг стали загальнолюдським гуманітарним чинником об'єднання.

Оскільки майбутнє виникає на підґрунті минулого й сучасного, щоб краще збагнути певні виклики, що постають перед нами, звернімо увагу на проблеми та прикінцеві кроки індустріальної епохи.

Усе, що відбувалося в економіці розвинених капіталістичних країн до першої третини ХХ століття, повністю відповідало тому, про що писав К.Маркс у “Капіталі”.

Але подальший розвиток у цьому напрямку штовхав цю епоху до самознищення. Екстраполюючи цю тенденцію, К.Маркс і Ф.Енгельс у знаменитому й фатальному “Маніфесті комуністичної партії” сформулювали прогноз “апокаліпсиса” промислово-капіталістичної епохи. І як наслідок, “жбурнули в маси” заклик до соціального протесту, до вибуху глобального масштабу — переходу в розвинених країнах капіталізму соціального ладу до комуністичного суспільства.

В одному фундатори марксизму не помилялися — *у наступну епоху людство повинне увійти як єдине ціле*. Але вони залишили поза увагою вирішальну умову — *зміну “вирішальної технології”*.

Спробою реалізації такого переходу без урахування цих принципових чинників стався Жовтневий переворот у Росії. Порушення “глобалізаційної” тенденції в умовах ворожого оточення країнами попередньої соціально-політичної формації призвело до протистояння двох відмінних систем.

Коли перший етап індустріально-капіталістичної епохи добіг критичного моменту, перед людством постало “гамлетівське” питання — “бути чи не бути” у вигляді дилеми:

- або продовжувати “у тому ж дусі” й далі вчинити “соціально-політичне самогубство”, підтвердивши пророцтво К.Маркса та Ф.Енгельса;
- або “викрутитися” і знайти інше продовження свого розвитку.

Індустріально-капіталістична епоха виявилася більш “винахідливою”, ніж очікували К.Маркс і Ф.Енгельс. Опинившись на порозі подібного соціального вибуху на початку ХХ століття після Першої світової війни, отримавши грізне попередження у вигляді Жовтневого перевороту в Росії, індустріально-капіталістична епоха кинулася “гарячково” шукати шляхи свого порятунку — нового соціального порядку, що супроводжувалося потрясіннями впродовж майже 30 років.

Соціально-політичне протистояння СРСР і “вигодованого” на противагу йому капіталістичними країнами німецького фашизму завершилося “біїнею” Другої світової війни. І тільки після цієї трагедії було знайдено вихід.

Глобальні трагічні події знаменували собою перехід індустріальної епохи від першої фази розвитку до другої, можливо, коротшої за часом, але більш продуктивної, а саме до так званого суспільства споживання і формування масового середнього класу. Тут спрацював *принцип пришивидшеного розвитку цивілізації*.

У цьому випадку нагромадження капіталу відбувається не за рахунок “надексплуатації” пролетарів, а за рахунок обсягів реалізації, за рахунок масового споживання з боку “середнього класу”, що сформувався на базі добре оплачуваних працівників-пролетарів. Тим самим капіталістичне суспільство перетворило свого “гробаря” на “союзника” — одночасно і виробника, і споживача. Відбувся перехід від першого етапу індустріальної епохи — “дикого капіталізму”, за Марксом, до капіталізму “з людським обличчям”.

Акцентована увага до процесу переходу індустріальної епохи до своєї другої фази зумовлена тим, що при ухваленні тактичних і стратегічних рішень щодо подолання сучасної кризи варто постійно пам’ятати про невідворотну плату за помилки, особливо з огляду на сучасні засоби силового розв’язання суперечок аж до загрози самознищення людства.

Людство має інноваційно оптимізувати технології минулого, що забезпечують його біологічне існування. Проблеми старих технологій мають перейти в нову якість — у площину “утилітарних” засобів існування. Мусимо усвідомити, що сільське господарство та промисловість сьогодні є радше не глобальною проблемою, не цільовим завданням розвитку передових країн, а рядовими засобами їхнього існування.

Сільське господарство розвинених країн останніми десятиліттями перестало бути істотним місцем зайнятості — там зосереджено лише до 3% зайнятого населення. Існує думка, що світове сільське господарство виробляє 110% продукції від того, що потрібно для всього людства. Попри те у світі щорічно від голоду вмирають мільйони людей, а більш як 80 млн голодують¹.

Сьогодні й товарне виробництво в розвинених країнах не перебуває “у центрі уваги” й перетворилося на суто засіб забезпечення існування. Це потрібно розуміти. І коли останнім часом здійсмають лемент, мовляв, українська металургійна та вугільна промисловість гинуть, то цю ситуацію належить розглядати радше не як економічну проблему, а як соціокультурну й екологічну. Треба трансформувати соціальне середовище та свідомість лю-

¹ Чирва, А. (2005). Податок на спокій. Київ: АртЕк, 21.

дей разом із галуззю, а не рятувати старі технології у нинішньому їх вигляді. Не минуле, а “вимоги” майбутнього мають визначати дії сьогодення.

Отже, принаймні три соціальні проблеми піддаються впевненому окресленню.

1. *Як розв’язати проблему перенаселення людства — просторову, енергетичну, часову?*

Ідея “золотого мільярда” — людожерська з наших “цивілізованих” позицій добра та зла. Шлях, зазначений астрофізиком Г.Ідлісом¹ і пов’язаний із виходом людства у космос, поки примарний, хоча активно “експлуатується” фантастами. Щоправда, С.Капиця² прогнозує, що чисельність людства не перевищить 10 мільярдів, зростання зупиниться і, можливо, чисельність буде зменшуватися.

2. *Як запобігти асиміляції усіх націй в єдине утворення “гомоземнус”?*

Національні та расові відмінності, коли вони не підносяться на щабель антагоністичної нетерпимості, є необхідними діалектичними стимулами, що спонукають людство до розвитку. Зазначимо, що це “джерело” було “запрограмоване” ще під час “панспермії” розумного життя на Землі на окремих ізольованих територіях.

3. *Що робити з кричущою нерівномірністю розвитку соціумів?*

Знову постає спокуслива ідея “золотого мільярда”, реалізовувана расистсько-фашистським методом — геть “недолюдей”, расова арійська чистота — ніякої асиміляції. До речі, така ідея теоретично “сповідувалась” К.Марксом, коли розглядалася ситуація переходу передового людства до “комуністичного раю” за наявності “баласту” відсталих народів, а практичне її втілення спробували здійснити А.Гітлер у своєму “Третньому рейху”, Й.Сталін через депортацією народів та “Гулаг” і, зрештою, Полпот (зовсім “свіжий” приклад).

А ще постають проблеми технологічні, енергетичні та інші.

Хоча матеріальні технології майбутнього, такі як нанотехнологія, біотехнологія тощо, будуть відігравати ключову роль у нашому майбутньому — вони вже сьогодні частини заміняють “промислові технології”.

У цьому сенсі особливе місце належить розв’язанню проблеми енергетики майбутнього. Вона має стати звичайним засобом забезпечення функціонування всіх цивілізаційних технологій — матеріальних і нематеріальних. Це одне із ключових завдань сьогодення — винайти таку технологію енергетики, щоб вона, з одного боку, була не згубною для нас і навколишнього середовища, а з іншого — практично невичерпною.

Від успішного та своєчасного розв’язання цієї проблеми багато в чому залежить майбутнє сучасної цивілізації. Інформація, що надходить остан-

¹ Ідліс, Г.М. (1981). Закономерности развития космических цивилизаций. *Проблемы поиска внеземных цивилизаций*. Москва: Наука, 210–224.

² Капица, С. (2003). Население Земли и предвидимое будущее цивилизации. Социологические исследования, 1, 7–15.

нім часом від провідних світових фірм щодо стрімкого “прориву” в реальному використанні поновлюваних джерел, наприклад сонячної енергії (електромобілі, надпотужні акумулятори, новітні сонячні панелі тощо), вселяє певний оптимізм...

Фатальність чи існує?

Пошук відповіді на це питання має спиратися на якусь гносеологічну парадигму. Для авторів очевидно, що у Всесвіті існує ієрархія “Розумів”, що часто відображається через уявлення про Бога. Як зазначав іще В.Вернадський, ми перебуваємо під безпосереднім (і опосередкованим) впливом Вищого Розуму. Розум “вищого щабля” взаємодіє з “підопічним розумом” здебільшого неявно — найімовірніше, в контрольно-спостережувальний спосіб. У “людському” випадку, з нашим розумом-свідомістю Вищий Розум взаємодіє через підсвідомість, тим самим здійснюючи управління сучасною цивілізацією. Ми далекі від концепції фаталізму. Однак вся історія людства повна фактами якоїсь незбагненої “зумовленості”.

Схоже, людство впритул підійшло до вичерпання “автономного земного розвитку” своєї цивілізації, до свого біфуркаційного моменту, коли постає питання щодо включення людства у космічну цивілізацію, хоч як утопічно це виглядало. При цьому ресурсно-енергетичне вичерпання є не причиною переходу до “космічних” технологій, як вважав Г.Ідліс, а радше певним “визначником” для оцінювання “моменту”.

Ідеться, ймовірно, не про суто просторове розширення людства, а про включення людства до інформаційно-інтелектуальної “космічної цивілізації”. *Це надзавдання, можливо, надто сміливе!*

За умов керованості з боку Вищих сил має стояти питання не про конкуренцію з іншими цивілізаціями, а про якісний стрибок на вищий інформаційний рівень нашої ж цивілізації — *космічно-інформаційний*.

Про це йшлося в Нобелівській промові А.Сахарова у 1975 році. Прочитуюмо оригінал:

“Тисячелетия назад человеческие племена проходили суровый отбор на выживаемость; и в этой борьбе было важно не только умение владеть дубинкой, но и способность к разуму, к сохранению традиций, способность к альтруистической взаимопомощи членов племени. Сегодня все человечество в целом держит подобный же экзамен. В бесконечном пространстве должны существовать многие цивилизации, в том числе более разумные, более “удачные”, чем наша. Я защищаю также космологическую гипотезу, согласно которой космологическое развитие Вселенной повторяется в основных своих чертах бесконечное число раз. При этом другие цивилизации, в том числе более “удачные”, должны существовать бесконечное число раз на “предыдущих” и “последующих” к нашему миру листах книги Вселенной. Но все это не должно умалять нашего священного стремления именно в этом мире, где мы, как вспышка во мраке, возникли на одно мгновение из черного небытия бессознательного существования материи, осуществить требования Разума и создать жизнь, достойную нас самих и смутно угадываемой нами Цели”.

Кардинальне питання: *вичерпали ми своє призначення чи ні?*

Якщо “так”, то підлягаємо ліквідації, якщо “ні” і спроможемося *обрати “придатний” для Вищих сил шлях*, то для нашої цивілізації буде “відкрито нову сторінку”.

Отже, наше майбутнє в певному сенсі в “наших руках” — у цьому *діалектика фатальності та свободи*.

Події в Україні — “увертюра вирішального іспиту”

Ситуація, що склалася навколо російсько-українського конфлікту, точно лягає у річище початку глобальної світової кризи як конкретний прояв загальних законів розвитку нашої цивілізації — своєрідна *“увертюра вирішального іспиту”* людства.

Дай то Боже, щоб автори у своєму песимістичному аналізі-застереженні помилилися. Але за доброю морською традицією у вкрай ризикованих випадках маємо вважати себе ближче до небезпеки, ніж є насправді. Бо “ховання голови у пісок”, в яке “граються” час від часу світові лідери, може призвести до непоправної катастрофи.

Варто нагадати пророцтво І.Канта про “вінець світової історії” у вигляді загального миру, що досягається двома шляхами — або шляхом “етичного просвітління”, або через “катастрофу такого масштабу, вихід з якої неодмінно приведе до всесвітнього замирення” Але зовсім не обов’язково, щоби вихід привів до всесвітнього замирення. І.Кант не міг уявити, що людство отримає засоби глобального самознищення і вони можуть опинитися в руках безвідповідальних політиканів. Абсолютно логічно у XVIII столітті було вважати, що катастрофа будь-якого масштабу має завершитися рано чи пізно замиренням.

І сто років тому, мабуть, ніхто не очікував, яку ціну муситиме сплатити людство за “шість кульок у Сараєві” або до чого призведе “аншлюс” Німеччини з Австрією та “мирний” розподіл Польщі між двома “хижаками” 1939 року.

Зараз “на кону” не черговий перерозподіл сфер впливу з мільйонними жертвами, а взагалі питання подальшого існування людства.

Ще пару років тому ми чули: “Україна не варта Третьої світової війни”, а сьогодні багато світових політиків розуміють, що “зазіхання кліки Путіна” на Україні не зупиняться — дуже ймовірно, що може спрацювати “принцип доміно”. Поступово приходиться розуміння, що Україна відстоює не тільки свій суверенітет, але, значною мірою, суверенітет усіх цивілізованих країн.

Як і всі об’єктивні закони нашої дійсності, закони розвитку людського суспільства вирізняються “об’єктивною неминучістю”, але реалізуються в конкретній формі конкретними соціумами під проводом конкретних особистостей.

Безпрецедентне морально-політичне об’єднання цивілізованих країн, що сталося внаслідок “путінської” агресії проти України, надихає на певний оптимізм. Така одноставність провідних людських соціумів відповідає головному інтеграційному напрямку нашого розвитку, отже, має бути використана як *“увертюра цивілізаційного об’єднання людства”*, як перший визначальний (засадничий) крок до складання іспиту на “космічну цивілізо-

ваність”, тоді й матимемо шанс “*осушществить требования Разума и создать жизнь, достойную нас самих и смутно угадываемой нами Цели*”.

Стосовно ж втручання Вищих сил у наше сьогодення можна робити тільки припущення — адже це поза межами нашої “компетенції”. Чим є поведінка В.Путіна, його кліки і майже поголовне зомбування російського соціуму — “вищим зовнішнім впливом” у якості “тесту на зрілість” чи незалежним закономірним проявом на шляху нашого просування — все це ми, можливо, колись збагнемо.

Але незалежно від цього, відповідно до *діалектики фатальності і свободи*, маємо єднатися у протистоянні “чорним силам” і робити все необхідне задля запобігання утворенню “ядерної хмари” над людством.

Ніхто цього не зробить за нас. Манни небесної годі чекати. Так і спадає на думку заклик чеського патріота, політв’язня нацистського режиму Ю.Фучика: “Люди, будьте пильними! Я любив вас!”

Підсумок

У сучасній ситуації славнозвісне висловлювання В.Черчиля — “якщо обираєте між ганьбою та війною ганьбу, то отримаєте і ганьбу, і війну” — втрачає актуальність, позаяк ядерна війна — це апокаліпсис нашої цивілізації. Усі традиційні розрахунки, скільки в кого дивізій, боеголовок та інше, втрачають сенс.

Що ж ми маємо робити безпосередньо сьогодні, зараз?

Маємо запастися терпінням, бо час працює на нас. Тому що єднання людства проти страшеної загрози апокаліпсиса кожної миті міцнішає — соціальне, політичне, економічне, військове... Незважаючи на різну ментальність — все, що вчора розділяло нас, відступає на другій план (у світовому масштабі, як і в самій Україні) — все, що належить, “врегулюємо потім”, а зараз треба вистояти в єдності.

Вистоймо — складемо іспит на “космічну цивілізованість”, і це нам має бути захищено Вищими силами.

Тоді дійсно відкриється шлях людству до “етичного просвітлення”, коли поступово мають бути розв’язані ключові проблеми — як ті, що ми вже бачимо, так і безліч нових, які неодмінно виникнуть на шляху оновлення людства.

Україна, Київ, липень — жовтень 2014-го — листопад 2017-го.

Статтю отримано 16.01.2018

Recieved 16.01.2018